

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПОНОВЛЕННЯ ТА ПРОДОВЖЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ

CURRENT ISSUES OF RENEWAL AND EXTENSION OF PROCEDURAL TERMS IN CIVIL JUDICIAL DURING A PANDEMIC

Дейнеко О.В., студентка V курсу

Навчально-науковий інститут права

Університету Державної фіскальної служби України

Дяченко С.В., к.ю.н., доцент,

доцент кафедри цивільного права та процесу

Університет Державної фіскальної служби України

У статті розглянуто визначення поняття «процесуальний строк», «поновлення процесуального строку», «продовження процесуального строку». Акцентовано увагу на правовому регулюванні порядку поновлення та продовження процесуальних строків у цивільному судочинстві, які мають вагомe значення для своєчасного та справедливого розгляду справ у суді для захисту прав і свобод чи інтересів фізичних осіб, прав і свобод чи інтересів юридичних осіб, а також прав і свобод чи інтересів держави. Зазначається, що при вирішенні питання, які підстави можна вважати поважними для поновлення строку звернення до суду з відповідною скаргою, суд має керуватися тим, що вичерпного переліку таких підстав процесуальний закон не містить, вони в кожному конкретному випадку залежать від певних ситуацій. При цьому судом також має враховуватися прецедентна практика Європейського суду з прав людини щодо застосування статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує справедливий судовий розгляд, а виконання рішення суду є завершальною частиною розгляду цивільної справи. Також указано на певні недоліки у сфері поновлення та продовження процесуальних строків, які існували з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 30.03.2020 щодо карантинних заходів, коли процесуальні строки в цивільному судочинстві продовжувалися автоматично, незалежно від волі учасників справи, адже це, у свою чергу, вплинуло на те, що жодне рішення судів першої інстанції не вступило в законну силу незалежно від бажання сторін його оскаржувати; не було видано жодного виконавчого документа по таких рішеннях; позовні заяви, апеляційні та касаційні скарги, які залишені без руху, не могли бути повернуті, навіть попри те що їх недоліки не усувалися; суди не могли розглянути справи в порядку письмового провадження, якщо відповідач не надіслав відзив, строк на направлення якого мав спливати після 2 квітня. Проаналізовано постанови й ухвали суду різних інстанцій щодо відкладення розгляду справи або ж поновлення строку у зв'язку з карантинними заходами, коли, наприклад, особа не може з'явитися на судове засідання через гостре респіраторне захворювання або через неможливість виїзду з міста тощо.

Ключові слова: розумний строк, своєчасно, суддя, суд, поважні причини, практика, пандемія.

The article considers the definition of "procedural term", "renewal of procedural term", "extension of procedural term". Emphasis is placed on the legal regulation of the procedure for renewal and extension of procedural terms in civil proceedings, which are important for timely and fair consideration of cases in court to protect the rights and freedoms or interests of individuals, rights and freedoms or interests of legal entities and rights and freedoms. or the interests of the state. The article states that in deciding what grounds can be considered valid for the renewal of the period of appeal to the court with a complaint, the court should be guided by the fact that the exhaustive list of such grounds does not contain procedural law, they depend on certain situations. The court must also take into account the case law of the European Court of Human Rights on the application of Article 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, which guarantees a fair trial and the execution of a court decision is the final part of a civil case.

The article also points to certain shortcomings in the renewal and extension of procedural deadlines that existed with the adoption of the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Aimed at Providing Additional Social and Economic Guarantees in Connection with the Spread of Coronavirus (COVID-19)" from 30.03.2020 on quarantine measures, when procedural terms in civil proceedings were extended automatically, regardless of the will of the parties, because this in turn affected the fact that no court decision the first instance has not entered into force, regardless of the desire of the parties to challenge it; no executive document was issued on such decisions; claims, appeals and cassation appeals, which were left without motion, could not be returned even though their shortcomings were not eliminated; the courts could not hear cases in writing unless the defendant sent a notice, the deadline for which was to expire after April 2. The article analyzes the rulings and rulings of the court of various instances to postpone the hearing or renew the term in connection with quarantine measures, when, for example, a person can not appear in court due to acute respiratory illness or inability to leave the city, etc.

Key words: reasonable term, timely, judge, court, good reasons, practice, pandemic.

Постановка проблеми. Питання поновлення та продовження процесуальних строків у цивільному судочинстві має вагомe значення для своєчасного розгляду справи в суді. Проблема дослідження полягає в тому, що процесуальні строки піддаються впливу в період карантину у зв'язку з пандемією, а це, у свою чергу, призводить до затягування справи. Тому ми вважаємо, що потрібно більш детально дослідити питання поновлення та продовження процесуальних строків із практичного погляду.

Саме тому **метою статті** є подальше наукове дослідження цієї теми з практичного погляду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти правового інституту процесуальних строків були предметом дослідження в публікаціях таких учених: О.В. Андрійчука, С.С. Бичкової, С.В. Василюєва, С.В. Дяченко, В.В. Комарова, Ю.В. Навроцької,

М.К. Треушніков, С.Я. Фурси, С.І. Чернооченко, М.Й. Штефана та ін.

Виклад основного матеріалу. «Завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оскаржуваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави» [1, ст. 1].

«Саме своєчасний захист прав, свобод та інтересів осіб, що беруть участь у справі, є одним із найважливіших факторів, що визначає доступність правосуддя та ефективність його здійснення. Строки в цивільному процесі відіграють роль не лише в контексті своєчасного здійснення судочинства з мінімальними втратами часу, але й, на нашу думку, є визначальними категоріями при забезпеченні гарантій здійснення суб'єктами цивільних проце-

суальних відносин суб'єктивних процесуальних прав і при виконанні покладених на них цивільних процесуальних обов'язків. Є вкрай важливим однакове розуміння суті і значення процесуальних строків» [2, с. 110–111].

Цивільно-процесуальний строк – це певний проміжок часу, в період якого учасники цивільного судочинства мають здійснити процесуальні обов'язки.

«Цивільний процесуальний строк – це елемент правового регулювання поведінки учасників цивільного судочинства, встановлений у нормах цивільного процесуального закону або визначений судом та обчислюваний роками, місяцями або днями проміжок часу чи момент у часі, який визначається точною календарною датою чи вказівкою на подію, та з яким ЦПК України встановлює можливість або необхідність учинення судом і учасниками процесу конкретних процесуальних дій, а також настання певних процесуальних наслідків», – влучно зазначає О.В. Андрійчук [3].

Для усунення певних незручностей, які пов'язані з пропуском чи закінченням цивільних строків, процесуальним законом передбачено їх поновлення чи продовження.

«Поновлення процесуального строку – визнання судом юридичної дійсності за процесуальною дією, зробленою після закінчення процесуального строку» [4, с. 112].

Відповідно до частини 1 статті 127 Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) України, суд за заявою учасника справи поновлює пропущений процесуальний строк, установлений законом, якщо визнає причини його пропуску поважними, крім випадків, коли цим Кодексом встановлено неможливість такого поновлення, зазначено Постановою Верховного Суду України по справі № 344/11579/17 [5].

Під продовженням процесуальних строків «одні вчені розуміють надання нового, більш тривалого строку для вчинення процесуальних дій, інші – збільшення їх тривалості» [6, с. 84].

Установлення й дотримання процесуальних строків має одну з першочергових цілей для забезпечення ефективного судового захисту [7, с. 114], тому не завжди суд може задовольнити клопотання про продовження чи пропущення процесуальних строків з поважних причин. При вирішенні питання, які підстави можна вважати поважними для поновлення строку звернення до суду з відповідною скаргою, суд має керуватися тим, що вичерпного переліку таких підстав процесуальний закон не містить, вони в кожному конкретному випадку залежать від певних ситуацій. При цьому судом також має враховуватися прецедентна практика Європейського суду з прав людини щодо застосування статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує справедливий судовий розгляд, а виконання рішення суду є завершальною частиною розгляду цивільної справи [8, ст. 6]. Указані правові висновки викладено в Постанові Верховного Суду від 24.06.2020 у справі № 554/352/18, які в силу положень ч. 4 ст. 263 ЦПК України повинні враховуватися апеляційним судом при виборі й застосуванні норми права до спірних правовідносин [9].

Для вирішення питання про поновлення процесуального строку вагоме значення має поважність причини, унаслідок якої він був пропущений. Поважною є причина, що об'єктивно унеможливила або ускладнювала вчинення певної процесуальної дії у визначений строк. Зокрема, це може бути тимчасова непрацездатність, службове відрадження, стихійне лихо тощо. Однак визнання причини поважною залежить тільки від розсуду суду [10, с. 154]. Варто зазначити, що в цьому контексті суд діє тільки за принципом диспозитивності, адже він на власний розсуд обирає, яка причина буде поважною, а яка – ні [11, с. 113].

Важливо зазначити, що у зв'язку з пандемією (COVID-19) відбулися значні зміни в системі цивільного судочинства України, а саме в розрізі процесуальних строків. Із

2 квітня діяло правило, що процесуальні строки «автоматично» продовжуються на строк дії карантину відповідно до Закону України від 30.03.2020 [12], тобто всі строки продовжувалися автоматично незалежно від волі сторін. Із 2 квітня жодне рішення судів першої інстанції не вступило в законну силу незалежно від бажання сторін його оскаржувати; не видано жодного виконавчого документа по таких рішеннях; позовні заяви, апеляційні та касаційні скарги, які залишені без руху, не могли бути повернуті, навіть попри те що їх недоліки не усувалися; суди не могли розглянути справи в порядку письмового провадження, якщо відповідач не надіслав відзив, строк на направлення якого мав спливати після 2 квітня, тобто ми можемо дійти висновку, що Закон України від 30.03.2020 спричинив низку проблем у цивільному судочинстві.

Тому 18.06.2020 прийнято Закон України [13], відповідно до якого строк може бути поновленим або продовженим лише за заявою сторін і за наявності відповідних підстав. Сторони справи можуть подати заяви до суду щодо поновлення чи продовження процесуальних строків у зв'язку з обмеженнями, впровадженими через карантин.

Наприклад, відповідно до ухвали Чернігівського апеляційного суду від 12.05.2020 по справі 751/5956/19, зазначено, що в судові засідання сторони або їх представники не з'явилися. Від представника позивачки – адвоката В.В. Кравченка – надійшла заява про відкладення розгляду справи у зв'язку з гострим респіраторним захворюванням останнього та проходження 12.05.2020 запланованого ПЛР-тестування, а також з метою дотримання карантинних та обмежувальних заходів щодо недопущення та протидії поширенню на території України коронавірусу COVID-19. Частиною 5 ст. 4 ЦПК України визначено, що жодна особа не може бути позбавлена права на участь у розгляді своєї справи у визначеному цим Кодексом порядку [14].

Відповідно до ухвали Тернопільського апеляційного суду від 10.08.2020 по справі № 607/29207/19, 05.08.2020 ОСОБА_1 подав до Тернопільського апеляційного суду апеляційну скаргу на рішення Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 10.06.2020. Відповідно до ст. 354 ЦПК України, апеляційна скарга на рішення суду подається протягом тридцяти днів з дня його проголошення. Однак суд апеляційної інстанції бере до уваги те, що Постановою Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19» від 11.03.2020 № 211 (з урахуванням змін, унесених Постановою Кабінету Міністрів України від 22.04.2020 № 291) з 12 березня до 11 травня 2020 року в Україні введено карантин через спалах у світі коронавірусу COVID-19 з метою убезпечити населення України від розповсюдження гострої респіраторної хвороби та масового поширення вірусної інфекції коронавірусу. Указом Президента України від 13.03.2020 № 87 уведено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення національної безпеки в умовах спалаху гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 13.03.2020, яким констатовано, що епідемічна ситуація в Україні у зв'язку поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SAR -CoV-2, набула надзвичайно загрозливого характеру. Постановою Кабінету Міністрів України «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та етапів послаблення протиепідемічних заходів» від 20.05.2020 № 392 зі змінами від 17.06.2020 продовжено дію карантину на всій території України до 31.07.2020. За таких обставин апеляційну скаргу подано до належного суду в установлені законом строки особою, що має право на апеляційне оскарження [15].

Висновки з дослідження. Отже, питання поновлення та продовження процесуальних строків має вагоме

значення в умовах сьогодення. Саме процесуальні строки відіграють роль у своєчасному розгляді справи судом для захисту прав та інтересів учасників справи. Дослідивши цю тему, ми дійшли висновку, що поновлення процесуального строку можливе лише за наявності поважної причини, яка об'єктивно унеможливила або ускладнювала вчинення певної процесуальної дії у визначений строк. Зокрема, це може бути тимчасова непрацездатність, службове відраження, стихійне лихо тощо, однак, буде ця причина поважною чи ні, залежить від розсуду суду. У зв'язку з пандемією

строки почалися поновлюватися автоматично (відповідно до Закону України від 30.03.2020) незалежно від волі осіб, а це, у свою чергу, спричинило багато проблемних аспектів. Тому 18.06.2020 прийнято Закон, який визначає, що сторони справи можуть подати заяви до суду щодо поновлення чи продовження процесуальних строків у зв'язку з обмеженнями, впровадженими через карантин. Наприклад, особа може подати заяву про поновлення строку через гостре респіраторне захворювання або ж через неможливість виїзду з міста у зв'язку з карантинними обмеженнями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV, станом на 04.11.2018. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 25.11.2019).
2. Зборовська Н.О., Дяченко С.В. Принцип розумних строків у цивільному судочинстві. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. Випуск 3. С. 110–113.
3. Андрійчук О.В. Сутність та значення строків цивільного процесуального права України. URL: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=180 (дата звернення: 16.11.2020).
4. Дяченко С.В., Рябченко Ю.Ю., Самілик Л.О. Цивільний процес України : практикум. Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. 312 с.
5. Постанова по справі від 20.11.2020 № 344/11579/17 / Верховний Суд України. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93246077> (дата звернення: 05.12.2020).
6. Буга В.В. Загальні положення про обчислення, поновлення, продовження та зупинення процесуальних строків в цивільному процесуальному праві України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2015. Вип. 1. Т. 1. С. 80–84.
7. Мороз Д.А., Дяченко С.В. Теоретичні та практичні аспекти реалізації розумності строків у цивільному судочинстві. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. Випуск 3. С. 114–117.
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 06.12.2020).
9. Постанова по справі від 23.11.2020 № 554/352/18 / Чернігівський апеляційний суд. URL: <https://precedent.ua/93100848> (дата звернення: 06.12.2020).
10. Цивільне процесуальне право України : навчальний посібник / С.С. Бичкова, В.І. Бобрик, І.О. Ізарова та ін. ; за ред. С.С. Бичкової. 2-е вид., доп. і перероб. Київ : Атіка, 2007. 404 с.
11. Дейнеко О.В., Дяченко С.В. Імперативно-диспозитивний метод цивільного процесу як форма реалізація принципу диспозитивності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. № 4. Т. 1. С. 112–117.
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 30.03.2020 № 540-IX. *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text> (дата звернення: 07.12.2020).
13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо перебігу процесуальних строків під час дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 18.06.2020 № 731-IX. *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-20> (дата звернення: 07.12.2020).
14. Ухвала по справі від 12.05.2020 № 751/5956/19 / Чернігівський апеляційний суд. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89175501> (дата звернення: 07.12.2020).
15. Ухвала по справі від 10.08.2020 № 607/29207/19 / Тернопільський апеляційний суд. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90906222> (дата звернення: 07.12.2020).